

Undervisningsopplegg om Steinfeld-familien

Temaer: Andre verdenskrig, holocaust, norsk deltakelse i Holocaust, etiske dilemmaer, flukt

I undervisningsopplegget følger elevene familien Steinfeld over to generasjoner. Familien på fire var den eneste jødiske familien i Ålesund. Historien blir fortalt både makrohistorisk og mikrohistorisk, ved at Steinfeld-familien knyttes til større historiske hendelser i Europa. Elevene får øve seg i ulike sjangre som både utfordrer deres historiske tenkning og utforskningsevne, og deres empatiske evner. Opplegget er basert på kompetansemål i historiefagene, men metodene og oppgavene trekker inn kunnskap fra andre fagområder, som norsk og samfunnsfag.

1 Les fotsporet om familien Steinfeld på jodiskefotspor.no. Svar på repetisjonsspørsmålene:

- Hvorfor flyttet Israel til Ålesund?
- Hva drev familien med i hverdagen?
- Hva solgte Israel i Steinfelds magasin?
- Hva var det første familien gjorde da krigen kom?
- Hva skjedde med familien under krigen?

2 Under andre verdenskrig måtte norske jøder fylle ut et spørreskjema. Analyser Reiduns spørreskjema som du finner på fotsporet til familien Steinfeld. Åpne bildet i ny fane for å se en større versjon. Svar på spørsmålene:

- Hva slags dokument er dette?
- Hvor gammelt tror du dokumentet er? Hvorfor?
- Hva spør nazistene etter?
- Var noen av spørsmålene på skjemaet overraskende eller merkelige?
- Hvorfor måtte kun jødiske nordmenn fylle ut skjemaene?
- Hva skulle nazistene med skjemaene?

3 Sigurd Refsnæs, en venn av familien Steinfeld, fikk i oppdrag å arrestere familien Steinfeld. Hva tror du han tenkte da han fikk oppdraget? Hvilke dilemmaer kan Sigurd ha stått overfor? Forestill deg at du er Sigurd som nettopp har fått ordre om å arrestere familien Steinfeld. Skriv et dagboknotat eller et brev til en nær venn hvor du forteller om hva som er skjedd og hva du tenker på.

4 Sigurd Refsnæs' situasjon forteller at det ikke bare var tyske nazister som var involvert i å arrestere og deportere jødiske nordmenn. Undersøk de følgende fire kildene:

1. "Oversikt over politiets innsats og arbeide fra alarmtilstanden begynte og til 8.10. kl. 9"
2. "Rapport til politimesteren i Trondheim avgitt av politisoldat Asbjørn Karlsen
3. "Fangetransport i tog 702 Trondheim-Oslo, 25.11.1942".

3. “Politiet ber jøder om unnskyldning”.

- Hva slags dokumenter er de?
- Når er objektene fra?
- Hva forteller objektene om hvilken rolle nordmenn spilte i det norske holocaust?
- Hvordan forklarer Roar Lund gangen i deportasjonene fra Trondheim til Oslo? Hva sier denne kilden om rollen til Roar Lund?
- Skriv et refleksjonsnotat om dokumentene du har undersøkt.

5 Familien Steinfeld valgte å ikke forsøke å flykte. Hva ville du gjort? Klassen skal se for seg at de er en storfamilie i Ålesund i 1940. Krigen har akkurat kommet til Norge, og som jøder vet dere at dere kan bli utsatt. Dere bestemmer dere for å flykte til Sverige. Hver av elevene trekker en lapp med deres rolle i familien, og alder. Det kan være “Søster, 16 år”, eller “Onkel, 35 år”. Læreren lager selv kortene med rollene på. Sammen skal klassen diskutere hva de vil gjøre i situasjonene de havner i.

- Det er april dagene i 1940. Nazistene har inntatt Norge. I avisene har dere lest at jøder blir forfulgt og diskriminert i Tyskland. Dere vet også at 400 jødiske flyktninger har fått opphold i Norge. Samtidig vet dere at den jødiske minoriteten i Norge er veldig liten – bare rundt 2600 personer. Vil dere bli forfulgt på samme måte som de tyske jødene? Hva gjør dere de første dagene av krigen? Flykter dere med en gang?

- Noen av dere bestemmer dere for å flykte. Dere kommer til grensen, men der blir dere stoppet av svensk grensepolit. Bare fem av dere får lov til å komme inn i Sverige. Hvem får reise over grensen, og hvem må bli igjen i Norge?

- Det har blitt 1942, og flere tiltak mot norske jøder har blitt innført. Dere må få et stempel i legitimasjonskortet deres og fylle ut et spørreskjema. Dere får imidlertid beholde boligen og butikken deres. Vurderer dere å flykte? Moren deres nekter å flykte, hun er overbevist om at en gammel dame som henne, som ikke har gjort noe galt, skal bli arrestert. Flykter du uten henne?

- Det er kommet nye lover i Norge. De som forsøker å flykte, eller hjelper andre med å flykte, risikerer dødsstraff. Samtidig har forholdene for norske jøder blitt vanskeligere. All jødisk eiendom er blitt beslaglagt, og flere jødiske nordmenn er blitt arrestert. Du vil flykte, men det er farlig. For å klare å komme deg over grensen trenger du dessuten hjelp. Hvem skal du få hjelp til å flykte fra? Du har dessuten en kusine på sykehuset som ikke er i stand til å flykte. Du er redd for at hun kan bli straffet i Norge hvis du flykter. Hva gjør du?

6 Reidun Steinfeld og resten av familien ble deportert fra Norge til Auschwitz i 1943. I Auschwitz skrev Reidun et brev til kjæresten sin, Carsten, som var igjen i Norge. Les brevet og reflekter rundt og svar på følgende spørsmål:

- Hvorfor skriver Reidun brevet?

- Hvorfor hadde nazistene en brevaksjon?
- Hva forteller det at brevet er så kort?

7 Gå ut i byen og finn spor etter Steinfeld-familien i dag.

Kilde, rapport: "Oversikt over politiets innsats og arbeide fra alarmtilstanden begynte og til 8.10. kl 9.": Statsarkivet i Trondheim, arkiv 1887 - Trondheim politikammer, 3. avlevering – Krig okkupasjon og landssvikoppgjør, eske L0048, mappe 0005 – Politiet under okkupasjonen. Arkivverket.

Kilde, landssviksak: Dokument nummer 3 fra landssviksaken mot Roar Lund. Arkivverket.

Kilde, telegram: "Fangetransport i tog 702 Trondheim-Oslo, 25.11.1942", Jernbanetelegram, Statsarkivet i Trondheim.